

VALENȚE ETNOLOGICE ALE SALCIEI ÎN OLTENIA

Georgeta NIȚU

Salcia, răchita (*Salix alba* L.) este un arbore din fam. Salicaceae. Crește pe malul apelor prin locuri mlăștinoase și prin lunci. Înflorește în martie-aprilie. Este un arbore melifer.

Frunzele de salcie se dau în hrana vitelor. Se spune că le sporește laptele.

Din ramuri de salcie se împleteau *târne* (coșuri) pentru transportul porumbului, *târne de colac* pentru transportul colacilor la înmormântări¹, gratii, funduri de car, coșnițe pentru albine. Din lemn de salcie se cioplea *cloncul* (maiul cu care se bătea apa pentru ademenirea și prinderea somnului, în bălțile de la Dunăre). Răbojurile pe care vopsitoarele și țesătoarele țineau evidența jurebiilor vopsite erau lucrate din lemn de salcie². Acesta era folosit și pentru confecționarea mobilierului de uz gospodăresc. La prepararea rachiului din fructe de boj, pentru îndepărtarea mirosului specific, pe fundul alambicului se așeza un grătar împletit din nuiiele de răchită³.

Firele și țesăturile se vopseau cu coajă și *vine* (rădăcini de salcie) fierte. Soluția rezultată se „împietrea” cu calaican. În funcție de cantitatea materialului lemnos întrebuințat, specia folosită și vârsta exemplarelor de pe care se prelevă, se poate obține o gamă de nuanțe: gri, sablu, galben, maro, albastru închis și „verde stricat”⁴.

În scopuri medicinale, se foloseau ramurile cu frunze și scoarța provenite de la exemplare trecute de vârsta de trei ani. Cu fumuri de scoarță arsă pe cărbuni, aburi din scoarță și ramuri fierte se făceau inhalații în răceli, dureri de dinți, dureri de cap și febră tifoidă⁵. Se recomandă și folosirea materialului lemnos provenit de la exemplare de arbori trăsniți⁶. În dureri reumatice și scrântituri, erau eficiente băile și cataplasmele cu fiertură din scoarță și ramuri. În febra tifoidă, băile se făceau cu fiertură din salcie albă și podbal⁷. Pentru scăderea febrei, erau bune împachetările cu frunze de salcie, culese dis-de-dimineață, înainte de răsăritul soarelui, atunci când sunt pline de rouă. Bolnavul se așeza pe un așternut din frunze stropite cu „rachiul frunte” și se acoperea cu un alt strat de frunze și așternuturi de lână⁸. Decocturile din coajă de salcie erau bune pentru tratarea durerilor de stomac și de cap; în amestec cu frunze de *dafin* (dud) se dădeau în diaree. În *cel pierit*, se prepara un leac din salcie⁹. Nuiiele de salcie, tocate, se puneau în hrana animalelor pentru eliminarea viermilor intestinali¹⁰.

În credințele populare, în noaptea care precedă sărbătoarea Sfântului Gheorghe „strigoaicele”, „ielele” fură mana laptelui și rodul câmpului folosindu-se de ramuri de salcie cu care ating ugerul vitelor, pământul, pomii etc. Pentru o contracara acțiunile lor nefaste, oamenii duceau vitele „în proor” adică le pășteau pe câmp și suflau în buciume de salcie. Dimineața, înainte de răsăritul soarelui, se întorceau acasă și „împroorau”, casa, grajdurile, fântânile și chiar vitele cu ramuri de salcie, cuculeu, liliac și păr, împletite sub formă de coroane. În dimineața zilei de Sfântul Gheorghe, femeile așezau cercuri de salcie, urzici, sporici și păpădie pe gura vaselor în care mulgeau vitele, umplute cu apă. Folosindu-se de mănunchiuri de salcie, cu apa din vase, stropeau vitele, după care frunzele de salcie se puneau în mâncarea animalelor. Urma mulsul ritual în credința că, astfel, vitele vor da și peste an aceeași cantitate de lapte. Tot în ziua de Sfântul Gheorghe se „împroorau” și țarinile cu prăjini de salcie, așezate astfel încât să sugereze prezența omului¹¹. Ramuri verzi, de salcie, se așezau la carele și căruțele cu care oamenii plecau să petreacă prin zăvoaie și la cântarele în care era bine să se cântărească fiecare gospodar¹².

Dacă mana era furată, vitelor li se micșora cantitatea de lapte și li se zburlea părul¹³. Lor li se descânta cu salcie „din proor”. Era bună, mai ales, cea luată din locurile „de unde nu o vede soarele”. Tot cu salcie se descântau și copiii cu bube¹⁴. Femeilor care rămăneau cu suferințe după naștere li se descânta, „de babiță”, cu putregai de salcie albă, cu zgură și cu căcăreze de oaie. În text se specifică: „...Cu împroai, vî împroorai și cu gura vă descântai”¹⁵.

La Florii, se puneau crengi de salcie înflorită la porți, la ușile caselor și grajdurilor, în coamele vitelor, verdeață denumită „stălpării”; ramuri de salcie sfințite, se înfingeau prin grădini, vii, livezi pentru a le feri de furtuni cu grindină și trăsnete și pentru a le ajuta să rodească puse în capul răzoarelor, ele fereau răsadurile de viermi; legate în

jurul tulpinilor pomilor, îi ajutau să rodească; așezate pe sub maluri, împiedicau surparea. Femeile se încingeau peste mijloc cu crengi de salcie sfințită ca să nu le doară spatele la secerat și pentru a rămâne „grele“. Cu ele își atingeau urechile și ochii ca să fie ferite de dureri și părul să le crească lung și des. Ramurile sfințite, împletite sub formă de coroană, se așezau la icoane în credința că protejează casa de trăsnete și boli și ajută la creșterea cânepii. Pe vreme de furtună, fragmente de salcie sfințită se aruncau afară, în băătură, sau pe acoperișul caselor. Pe vreme de secetă ele se aruncau în fântână. Cu salcie de la icoană, împreună cu frunze de nuc și de umbra iepurelui, se descântau copiii care urinau noaptea în pat și copiii bolnavi. Era bună și în descântatul de *soare sec*. La Florii, copii colindau prin sat cu ramuri verzi de salcie și făceau urări de sănătate¹⁶.

La Duminica Mare, prima zi din Rusalii, femeile duceau la sfințit ramuri de salcie, din care împleteau un cerc prin care treceau copiii, pentru a fi sănătoși¹⁷. Cu salcie, usturoi, pelin și frunze de nuc, sfințite în biserică, în această zi, se afumau bolnavii¹⁸.

La „Cârcovul Mărinii“ (18 iulie), mai multe femei cu numele de Maria făceau un cerc din salcie, prin care treceau bolnavii¹⁹. La „răscucitul“ vacii, gospodina îngropa pe locul unde a fătat vaca o oală nouă, plină cu apă și cu ramuri de salcie, la mânășă; un fragment de salcie se îngropa în pământ, peste care se turna apă, timp de trei zile, ca să prindă rădăcini²⁰. În alte părți, femeia cu vaca făcea trei colăcei „pupeze“. Unul se lega cu salcie de la Florii de mânășa vasului, și ceilalți doi deasupra. Și aici, se îngropa un țaruș de corn, dacă se dorea ca va să fete în viitor un vițel sau unul de salcie, dacă se dorea o vițică. Cu o oală de pământ se ducea *colastră* (primul lapte muls) la o apă curgătoare și de acolo, se aducea apă care se turna peste fragmentul de corn sau salcie îngropat²¹.

La „Duminica Tomii“ sau la „răpotinul țestelor“ exista obiceiul „învărmicirii“ sau „învăruichirii“ fetelor și „înșoțirii“, „înfărtăririi“ băieților; ceremonialul se desfășura pe malul unei ape curgătoare sau la jgheabul unei fântăni, în amurg. Printre obiectele pe care le schimbau între ei era și o cunună de salcie prin care se sărutau²².

În componența măștii verzi a paparadelor, pe lângă ramurile cu frunze provenite de la alte specii, se adăugau și cele de salcie. În Vâlcea, „golănețul“ din ceta paparadelor purta pe cap o împletitură din ramuri de salcie, asemănătoare cu vârșia de pescuit.

Ramura de salcie era bună pentru decântatul „de deochi“²³. Textul unui descântec „de deochi“ relatează cum Maica Domnului blesteamă salcia care nu o ajută să găsească deochetorii: „... / – Bună ziua salcie – Mai șezi Maica Domnului, jos / – N-am venit să șez, / Am venit să te întreb / De deochietorii /... / – N-am văzut, n-am auzit / – Dar-ar Dumnezeu / Să-nfrunzești, / Să nu rodești / Poame din tine nimeni să nu mănânce“²⁴. Și într-un alt text, se apelează la salcie: „– Salcie, sălcioară, / Nu văzuși, / Moroiu cu moroaica, / Dracul cu drăcoica, / Smeul cu smeoaica, / Deochetorul cu deochetorea“²⁵. Alteori deochetului i se lega o lingură la brâu și i se descânta cu muguri de salcie și varză în aluat amestec pe care trebuie să-l mănânce²⁶. Și vitelor deochete li se lega o lingură de coadă și li se dădea să mănânce muguri de salcie, miere și aluat, descântate²⁷. De „plămădeala inimii“ se descânta cu muguri de salcie, măr dulce, păr, prun, cireș, alun, corn, viță de vie, trei inimi de varză și trei nodulețe de troscot, toate amestecate cu miere de albine și aluat păstrat de la Crăciun. Descântătoarea, după ce se închina leacului de trei ori, bătea cu tăișul unui topor în muguri. Un copil de sex opus celui căruia i se descânta înconjură casa, de trei ori, de fiecare dată întrebând baba așezată pe prag: „Ce ciocănești, / Ce bocănești?“. Baba răspundea: „Nu ciocănesc, / Nu bocănesc, / Inima (cutăruia plămădesc / ... / Cum se prinde vița de vie de șant, / Salcia de izvor, / Troscotul de drum, / Varza în grădină, / Așa să se prindă inima cutăruia“. După ce mărunța mugurii, descântătoarea îi așeza într-un pahar cu aghiasmă și îi mesteca cu un bețișor de salcie²⁸. Într-un descântec de *muma pădurii*, textul este construit tot sub forma unui dialog între Ana, femeia care descântă și salcie: „Pleacă Ana pe cale, / Pe cărare. / – Bună dimineața, salcie verde, / Din margini de drum / N-ai fi văzut zburătorul cu zburătoarea? /... / – Le-am văzut într-o margine de drum. / ...“²⁹. Și într-un descântec „de mătrice“ Maica Precista blesteamă salcia care nu vrea să o ajute: „Blestemată să fii pe lume / Roade să nu faci / Toate buruienile să rodească, / Căii în umbra ta să se umbrească“³⁰. Într-un alt text, după ce mătricea este portretizată: „Cu capu cât capacu, / Cu ochii cât cepele, / Cu dinții cât lopețile, / Cu unghiile cât secerale, / Cu deștele cât fusele, / Cu mâinile cât prăjinile, / Cu picioarele cât rășchitoarele /...“, se prezintă și simptomatologia bolii: „... / În pântecul i-a intrat, / Și inima i-a mâncat / Sângele i-a surbit, / Și fața i-a vestejit /...“. Și în acest caz se descânta cu o creangă de salcie în apă cu miere³¹.

Bolnavii de hernie se culcau pe pământ cu capul spre o salcie cu brațele întinse lateral. Descântătoarea bătea patru țaruși: unul în dreptul capului, unul în dreptul picioarelor și alte două în dreptul brațelor; alți patru țaruși se băteau, în aceeași poziție, în trunchiul salciei³². Atunci când o femeie avea junghiuri puternice, soțul ei bătea cu toporul în trei „smicele“ de salcie așezate pe pragul casei și zicea: „Nu pisez femeia mea / Ci pe cea pe care oi lua-o“³³. „De moleți“ se descânta cu ramură de salcie³⁴, iar în dureri de măsele suferindul se afuma cu salcie trăsniță și își descânta astfel: „Doamne, cum ai trăsniț salcia / Să-mi trăsnești și falca“³⁵.

Datorită însușirilor salciei de a se înmulți cu ușurință, o ramură înfiptă într-un loc umed prinde ușor rădăcini, face ca acest arbore să devină simbolul fertilității și fecundității. Faptul că exemplare de arbori cu semn masculin fac fructe le conferă un plus de puritate. După cum am arătat mai sus, se remarcă folosirea ramurilor de salcie în descântecelor și practicelor magice de asigurare a rodului pământului și al pomilor, de sporire a izvorului de lapte, de garantare a sănătății și fecundității, deopotrivă a oamenilor și animalelor. În legătură cu toate acestea, salcia este prezentă și în riturile și ritualurile menite să asigure condițiile meteorologice optime pentru desfășurarea unui ciclu vegetațional. De aceea, în credințele populare, ramura de salcie poate aduce ploii și opri furtunii, la nevoie.

ETHNOLOGICAL VALENCES OF THE WILLOW TREE IN OLTENIA

The author overtakes the ethnological valences of the willow in popular customs such as the usefulness in paint or the remedy of different illness and also symbolizing the fertility or prolificity.

NOTE

1. Inf. de teren, Ghidici.
2. Inf. de teren, Poiana-Seciuri.
3. M. Dimonie, *Plante folositoare în Oltenia. Helleborus dumetorum W. et Kit.*, în „A.O.“, vol. IV, nr. 18–19, 1925, p. 0–25.
4. Inf. de teren; Orodel, Gighera; vezi și Adrian Năstase, *Plantele în viața locuitorilor zonei Bechet-Dolj*, în „Oltenia. Studii și Comunicări“, Complexul muzeal județean Dolj, vol. VII–VIII, 1988–1989, p. 156.
5. Inf. de teren, Ghidici, Orodel, Amărăștii de Jos; vezi și Ch. Laugier, *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova, 1925, p. 91.
6. Inf. de teren, Valea Stanciului.
7. Ch. H. Laugier, *Sănătatea în Dolj*, Monografie sanitară, Craiova, 1910, p. 65.
8. Inf. de teren, Radovan.
9. N. Leon, *Istoria naturală medicală a poporului român*, București, 1903, p. 294.
10. Inf. de teren, Calopăr.
11. Ch. Laugier, *Contribuțiuni la...*, p. 65.
12. Inf. de teren, Ghidici, Argetoaia, Cernătești, Orodel, Radovan, Vela, Vlădila, Cujmir, Vrata; vezi și *Răspunsuri la Chestionarul istoric N. Densușianu*, B.A., Mss. rom., 4555.
Inf. din Mischii, Galiciuca, Gogoșu, Răchita, Secuiu (Dj.), Săulești, Godinești, Andreești (Gj.), Dâlma, Gârla Mare, Peri (Mh.), Bodești, Orlești, Slăvitești, Șirineasa (Vl.); Th. Speranția, *Răspunsuri la Chestionarul de sărbători păgânești*, B.A. Mss. rom., 4961, inf. din Raci, Andreești (Gj.), Oboga (Olt).
13. Inf. de teren, Mischii.
14. Inf. de teren, Calopăr.
15. Artur Gorovei, *Descântecele românilor*, București, 1931, p. 233; vezi și Ionescu Daniil și Alexandru Daniil, *Culegere de descântece din județul Romanați*, vol. II, Vălenii de Munte, 1908, p. 25–26.
16. Inf. de teren, Calopăr, Argetoaia, Vela, Cernătești, Radovan, Amărăștii de Jos, Ghidici, Piscu Vechi, Mischii, Cujmir, Vrata, Muereasca, Vlădești, Păușești-Măglași, Timișeni, Topești; vezi și Gh. F. Căușanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă*, Academia Română, Colecția „Din viața poporului român“, vol. VI, București, 1914, p. 300; *Răspunsuri la chestionarul istoric N. Densușianu*: [inf. din Andreești (Gj.)]; Artur Gorovei, *Credințe și superstiții ale poporului român*, București, 1915, p. 262; 340; Ch. Laugier, *Contribuțiuni la...*, p. 62–63.
17. Inf. de teren, Orodel, Mischii.
18. Inf. de teren, Cujmir.
19. Ch. Laugier, *Contribuțiuni la...*, p. 69.
20. Inf. de teren, Hurezani, Spineni-Melinești, Godeni.
21. Inf. de teren, Șirineasa; vezi și *Răspunsuri la chestionarul Densușianu* [inf. din Slăvitești (Vl.)].
22. Inf. de teren, Vrata; vezi și inf. din „Suflet oltenesc“, vol. I, nr. 5, 1927, p. 139–140; *Răspunsuri la Chestionarul Densușianu*, [inf. din Peri și Șișești de Jos (Mh.) și Raci (Gj.)]; Th. D. Speranția, *Răspunsuri la...* [inf. din Raci (Gj.)].
23. Inf. din „Șezătoarea“, vol. IV, 1897, p. 27, 192; vezi și Gr. Grigoriu Rigo, *Medicina poporului în „Analele Academiei Române“*, memoriile secțiunii literare, seria I, tom XXX, București, 1908, p. 52; Gr. G. Tocilescu *Materialuri folkloristice*, vol. I, partea I p. 543–544.
24. Inf. din „Șezătoarea“, vol. VI, 1901, p. 95–96; vezi și inf. din „Ion Creangă“, vol. VI, 1901, p. 95–96; Gr. Tocilescu, *lucr.cit.*, vol. I, partea II-a, p. 1568–1569.
25. Ionescu I. Daniil și Alexandru I. Daniil, *lucr.cit.*, vol. II, p. 51–52.
26. Gr. Grigoriu-Rigo, *lucr. cit.*, p. 51–52.
27. *Ibidem*, p. 194.
28. Descântesc din „Șezătoarea“, vol. IV, 1897, p. 151–157.
29. xxx *Folclor din Oltenia și Muntenia*, Cluj, 1967, vol. I, p. 335–336.
30. Gr. G. Tocilescu, *lucr.cit.*, vol. I, partea a II-a, p. 1575–1577.
31. *Ibidem*, p. 1578.
32. Ch. Laugier, *Contribuțiuni la...*, p. 92.
33. *Ibidem*, p. 96.
34. Inf. din „Șezătoarea“, vol. IV, 1897, p. 31–32.
35. Inf. de teren, Timișeni.